

Dialog intertekstualny w szkole

Drodzy Czytelnicy!

Stanisław Bortnowski (2009, s. 3) rozpoczyna wprowadzenie do jednej ze swoich prac o szkolnej polonistyce od podzielenia się podejrzeniem, że *wstępy do książek nie są czytane* i zastrzega, iż ograniczy się w związku z tym do przekazania czytelnikom *minimum informacji*. Nie wiem, czy autor ma rację – i stawiając przytoczoną diagnozę, i reagując na nią tak, a nie inaczej. Nawet jeśli w jego przypuszczeniach kryje się ziarno prawdy, ja nie zrezygnuję z przyjemnością zaprezentowania Państwu redaktorskiego, niekoniecznie krótkiego, wstępu, ułatwiającego poruszanie się po tym numerze „Zeszytów Kieleckich”.

Zjawisko korespondencji sztuk, na jakim skupiamy się w niniejszym tomie „Języka Polskiego w Szkole Podstawowej”, to **ważne zagadnienie we współczesnym literaturoznawstwie**¹. Poświęca mu się naukowe sympozja, pokonferencyjne książki, monograficzne numery czasopism i pojedyncze artykuły. W Polsce problemem „wzajemnego oświeclania się sztuk” czy „zasadą powinowactwa” zajęli się tacy badacze literatury jak: Seweryna Wystouch, Ryszard Nycz, Adam Dziadek, Stanisław Balbus czy Aneta Grodecka. W obrębie badań intertekstualnych panuje duża różnorodność, stosuje się liczne metodologie – jako źródło inspiracji polscy teoretycy wykorzystują między innymi prace Rolanda Barthesa, Michaiła Bachtina, Julii Kristej czy Jonathana Cullera. Oczywisty jest dzisiaj i dokładnie zanalizowany wpływ malarstwa na twórczość Zbigniewa Herberta, Czesława Miłosza, Wisławy Szymborskiej, Adama Zagajewskiego czy Stanisława Grochowiaka. Wiele powiedziano o poetyckiej ekfrizie, nikogo nie dziwi możliwość „słuchania” dzieł literackich².

---

¹ Stan badań literaturoznawczych związanych z korespondencją sztuk porządkuje: Pilch, 2005, s. 240-251.

Mimo powstania wielu naukowych publikacji na temat interdyscyplinarnych interpretacji, **dydaktyka szkolna wciąż pozostaje na tym polu bezradna**. Nie opracowano dotąd skutecznych narzędzi osvajania młodych ludzi z intertekstualnymi zależnościami, mimo że programy nauczania języka polskiego na każdym etapie edukacyjnym, i tworzone w zgodzie z nimi podręczniki, uznają integrację treści humanistycznych poprzez „zderzanie” dzieł literackich i malarskich za rzecz naturalną. Anna Pilch (2005, s. 239) zauważyła, że **współczesnym polonistom brakuje takiej metody obcowania z wzajemnie „oświeclającymi się” sztukami, jaką wcześniej była poetyka ukształtowana na bazie strukturalizmu**, który z gruntu literaturoznawstwa przeniknął do szkół. Obecnie to wyniki analiz interdyscyplinarnych powinny znaleźć zastosowanie na lekcjach języka polskiego oraz wyznaczać cele i sposoby pracy z dziełami sztuki. Jak twierdzi badaczka: *strukturalizm w szkole musi z czasem ustąpić miejsca intersemiotycznym i intertekstualnym narzędziom badania tekstów w zakresie szeroko rozumianej kultury*.

„Język Polski w Szkole Podstawowej”, który trzymają Państwo w rękach, powstał, aby zmniejszyć zagubienie polonistów, pragnących właściwie realizować wytyczne programowe związane z „korespondencją sztuk” i dobrze przygotować podopiecznych do egzaminu ósmoklasisty, ale **często niewiedzących, jakie podjąć kroki, by działać skutecznie**. Na nauczycielach szkół podstawowych spoczywa **szczególna odpowiedzialność** – właśnie w klasach IV–VIII rozpoczyna się *proces kształtowania autentycznej świadomości literackiej i wówczas należy zbudować pod-*

---

² To, jak różnorodne zależności intertekstualne dostrzeżono, pokazują np. prace: Wysłouch S., Przymuszała B., (2009) (red.), *Ruchome granice literatury*, Warszawa: Wydawnictwo PWN; Wysłouch S., Przymuszała B., (red.) (2016), *Literatura w kręgu sztuki. Tematy – konteksty – medialne transformacje*, Poznań: Wydawnictwo PTPN; Łukasiewicz J. (2002), *Grochowiak i obrazy*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego; Cieślak R. (1999), *Oko poety. Poezja Różewicza wobec sztuk wizualnych*, Gdańsk: Słowo/Obraz Terytoria; Siemaszko P. (2000), *Świat obrazu – obraz świata. Przestrzenie pograniczne w pisarstwie G. Herlinga-Grudzińskiego, Z. Herberta i J. Czapskiego*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego; Hejmej A. (2002), *Muzyczność dzieła literackiego*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

stawy odbioru dzieła sztuki (Chrząstowska, s. 34, 36). Poloniści związani z tym etapem kształcenia kreują pierwsze uczniowskie kontakty z dziełami sztuki³. To, jaki mają one charakter, wpłynie na postrzeganie doświadczeń estetycznych przez maturzystów i przełoży się także na wyniki ich egzaminów. Zdecyduje również o kwestii ważniejszej: czy nasi podopieczni, już jako osoby dorosłe, **będą chętnie uczestniczyć w szeroko pojętej kulturze, czerpiąc z obcowania z nią radość oraz głębiej rozumiejąc własną kondycję egzystencjalną i społeczną.**

W niniejszym numerze wiedzą na temat wzajemnego „oświeclania się” sztuk i własnymi doświadczeniami w tym zakresie dzielą się autorzy, którym kategoria interdyscyplinarności bliska jest nie tylko w sferze badań teoretycznych, ale także prywatnie – starają się bowiem łączyć w swoim życiu szkolną praktykę z pracą naukową, animowaniem kultury czy działalnością terapeutyczną. Zeszyt otwiera artykuł Seweryny Wysłouch – wybitnej polskiej badaczki strukturalnego pokrewieństwa sztuk, twórczyni Zakładu Semiotyki Literatury IFP UAM w Poznaniu (*Literatura wobec innych sztuk*). Profesor Wysłouch koncentruje się na wzajemnym oddziaływaniu literatury, plastyki i filmu, przypomina Horacjaną formułę *ut pictura poesis* i zderza ją z rozważaniami Gottholda E. Lessinga. Autorzy rozdziału drugiego *Od teorii do praktyki* wychodzą od erudycyjnych rozważań na temat związków literatury z malarstwem, rzeźbą i muzyką oraz wyjaśniają, jak je zastosować w szkolnej rzeczywistości. Dla Izabeli Kozłowskiej (*Rozmowa Jana Kochanowskiego z Pieterem Brueglem. Korespondencja sztuk jako ratunek dla literackiego kanonu*) istotne jest pokazanie, że wzajemne „oświeclanie się” dzieł literackich i malarskich warto wykorzystać, by zachęcić uczniów do poszukiwania metaforycznych sensów tekstów z kanonu. Nicole Krawczyk zastanawia się, w jaki sposób przybliżyć dzieciom treści metafizyczne ukazane w romantycz-

---

³ O tym, jak ważna jest właściwa dydaktyka sztuki na pierwszych etapach edukacyjnych i jakie może przyjmować postaci, interesująco pisze: Grodecka, 2013, s. 237–247.

nym malarstwie (*Romantyczna filozofia natury w malarstwie Caspara Davida Friedricha („Krzyż w górach”, „Opactwo w dąbrowie”)*) i średniowiecznej rzeźbie (*Od wiersza Z. Herberta „Wit Stwosz: Uśnięcie NMP” do szczegółowego studium krakowskiego retabulum mistrza z Norymbergi*). Marta Mielcarek z kolei omawia intertekstualny charakter twórczości rockowej, podkreślając jej wychowawczy wpływ na życie młodych ludzi (*Kilka uwag o edukacyjnej roli narracji rockowych*). Maciej Wrembla zaciekała muzyczna świadomość Adama Mickiewicza, która może inspirować uczniów do tworzenia piosenek hip-hopowych (*„Czym śpiewak dla ludzi?”. Opera i Mickiewicz*). Natomiast Małgorzata Imperowicz-Jurczak dowodzi, że wiedza z zakresu neurodydaktyki jest przydatna w integrowaniu treści humanistycznych na lekcjach języka polskiego (*Neuropolonistyczne aspekty korespondencji sztuk*). Autorki trzeciej części tomu, Propozycji metodycznych, dzielą się swoimi doświadczeniami związanymi z prowadzeniem szkolnej grupy teatralnej (Izabela Kozłowska, *Szkolny teatr – krótka instrukcja obsługi*) oraz z realizacją warsztatów przybliżających najmłodszym postaci Stanisława Wyspiańskiego jako artysty absolutnego, wcielającego zasadę syntezy sztuk (Paulina Sobkowiak, *Stanisław Wyspiański, czyli o obrazach malowanych słowami*). „Zeszyty Kieleckie” zamyka przegląd ważnych pozycji lekturowych z zakresu korespondencji tekstów kultury – Małgorzata Imperowicz-Jurczak omawia artykuł Anety Grodeckiej *Dydaktyka polonistyczna w kontekstach neuronalnych* i zbiorową pracę *Literatura w kręgu sztuki. Tematy – konteksty – medialne transformacje*, będącą świadectwem intersemiotycznych poszukiwań badaczy związanych ze środowiskiem poznańskim. Tom kończymy nietypowo: Maciej Wrembel, jeden z autorów numeru, prezentuje subiektywną i humorystyczną wizję historii dramatu (*Krótko i niepoważna historia dramatu – wyimki i ułamki*), przekraczając tym samym, niczym literatura przez nas opisywana, ciasne ramy, w jakich na co dzień funkcjonuje stateczny belfer.

Istotę interdyscyplinarnych zależności kulturowych dobrze wyjaśnia swym podopiecznym ci poloniści, którzy sami potrafią „czytać” obrazy malarskie, spektakle teatralne, rzeźby czy utwory muzyczne i akceptują fakt, że granice literatury nigdy nie były i nie będą szczelne. Na szczęście **dla nauczycieli języka polskiego konieczność nie tylko stałego podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych, ale i własnego rozwoju intelektualnego** (Kowalikowa, 2006, s. 7) jest **sytuacją naturalną** i chętnie doskonalią posiadane kompetencje na studiach podyplomowych, kursach i w trakcie samodzielnej lektury publikacji metodycznych. Mamy nadzieję, że teksty zawarte w najnowszym numerze „Zeszytów Kieleckich” pozwolą Państwu wzbogacić polonistyczny warsztat o metody pracy ze środkami wypowiedzi różnych sztuk i zmniejszą obawy przed interpretacją „zintegrowaną”.

Izabela Kozłowska

Bibliografia (wybór)

- Bortnowski S. (2009), *Jak zmienić polonistykę szkolną?* Warszawa: Wydawnictwo STENTOR.
- Chrzastowska B. (2009), *Przedmiot, podmiot i proces. Szkice z metodyki kształcenia polonistycznego*, Poznań: Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”.
- Grodecka A. (2013), *Odczuwanie obrazu. O kształtowaniu odbioru sztuki w wieku wczesnoszkolnym*, w: L. Jazownik L., Sinica M. (red.), (2013) „Edukacja Humanistyczna. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny”, t. 9–10, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- Kowalikowa J. (2006), *Narodziny nauczyciela polonisty. Szkice edukacyjne*, Kraków: Universitas.
- Pilch A. (2005), *Doskonalenie warsztatu interpretatora tekstu (Intersemiotyczne lekcje czytania i interpretacji)*, w: A. Janus-Sitarz (red.), *Doskonalenie warsztatu nauczyciela polonisty*, Kraków: Universitas.
- Wysłouch S., Przymuszała B. (2009) (red.), *Ruchome granice literatury*, Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Wysłouch S., Przymuszała B. (2016) (red.), *Literatura w kręgu sztuki. Tematy – konteksty – medialne transformacje*, w: *Literatura i sztuka*, cz. 3, Poznań: Wydawnictwo PTPN.